

В. В. Черкаська,
к. держ. упр., докторант, Міжрегіональна академія управління персоналом

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

V. Cherkaska,
PhD Public Administration, specialty, PhD of the Interregional academy of management a personnel

FORMS AND METHODS OF STATE REGULATION OF THE AGRARIAN SECTOR DEVELOPMENT

Зазначено, що найважливішим напрямом регулюючого впливу держави на економіку аграрного сектора при переході до ринку є також сфера матеріально-технічного забезпечення і виробничого обслуговування сільськогосподарських підприємств.

Визначено, що державне регулювання розвитку аграрного сектору будується на поєднанні трьох форм: протекціоністської, яка передбачає захист вітчизняних товаровиробників; ринкової, яка гарантує збут всієї виробленої сільськогосподарської продукції; програмної, націленої на підтримку заходів, що сприяють технічному переозброєнню господарств, зміни їх спеціалізації у відповідності з вимогами ринку.

Досліджено форми державного регулювання розвитку аграрного сектору, які знаходять свій прояв у методах і інструментах досягнення поставлених цілей. До методів регулювання відносяться непрямі (економічні) і прямі (адміністративно-розпорядчі).

Проаналізовано господарський досвід розвинених країн, в яких панує ринкова економіка, свідчить, що держава здійснює економічні функції, головним чином, на основі економічних методів. У цьому вони принципово відрізняються від країн з централізовано керованою економікою, де панують адміністративні методи впливу.

Запропоновано методи державного регулювання розвитку аграрного сектору здійснюються за допомогою механізмів регулювання: планування, прогнозування, програмування та стимулювання, контролю. При проведенні аграрної політики повинні враховуватися особливості, а також вітчизняний і зарубіжний досвід державного регулювання розвитку аграрного сектору.

It is noted that the sphere of material and technical support and production servicing of agricultural enterprises is the most important direction of the regulatory influence of the state on the economy of the agrarian sector in the course of transition to the market.

It is determined that state regulation of the agrarian sector development is based on a combination of three forms: protectionist, which provides for the protection of domestic commodity producers; Market, which guarantees sales of all produced agricultural products; Program, aimed at supporting measures that promote the technical re-equipment of farms, changing their specialization in accordance with market requirements.

The forms of state regulation of the agrarian sector development, which find their manifestation in methods and tools for achieving the set goals, are explored. The methods of regulation include indirect (economic) and direct (administrative and administrative).

The economic experience of developed countries in which the market economy reigns is analyzed, which shows that the state carries out economic functions, mainly on the basis of economic methods. In this they differ fundamentally from countries with a centrally managed economy, where administrative methods of influence prevail.

The methods of state regulation of the agrarian sector development are proposed by means of regulation mechanisms: planning, forecasting, programming and stimulation, control. When carrying out agricultural policy should take into account the features, as well as domestic and foreign experience of state regulation of the agrarian sector.

Ключові слова: державне регулювання розвитку аграрного сектору, сільськогосподарські підприємства, методи регулювання, лізинг, економічні функції, економічні методи, адміністративні методи впливу, механізми регулювання.

Key words: state regulation of the agrarian sector development, agricultural enterprises, methods of regulation, leasing, economic functions, economic methods, administrative methods of influence, regulatory mechanisms.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ І ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ТА ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Державне регулювання розвитку аграрного сектору в перехідний період до ринкової економіки повинна

бути спрямована на забезпечення нормальних умов життя і діяльності громадян, задоволення їх духовних і матеріальних запитів.

Основним завданням державного регулювання розвитку аграрного сектору при ринкових відносинах є забезпечення таких умов, при яких всі верстви населення,

кожна їх окрема група і кожен індивідуум мають можливість для реалізації своїх матеріальних і духовних здібностей на ос нове вільної праці і зростання особистих доходів.

Для створення високоефективної ринкової економіки держава має створити всі необхідні умови для безмежного зростання заробітної плати і доходів, пов'язаних з відповідним підвищенням виробничої діяльності праці та результативності виробничої діяльності.

Найважливішим напрямком регулюючого впливу держави на економіку аграрного сектора при переході до ринку є також сфера матеріально-технічного забезпечення і виробничого обслуговування сільськогосподарських підприємств. В умовах відсутності налагодженої системи оптового продажу засобів виробництва, держава зобов'язана взяти на себе посередницьку роль між підприємствами сільськогосподарського машинобудування та іншими галузями, які постачають сільському господарству ресурси, і сільськогосподарськими товаровиробниками.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ, У ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Обґрунтуванню механізму державної підтримки аграрного сектору приділяється значна увага вітчизняних науковців. Вплив державної підтримки на розвиток аграрного сектору, аналіз ефективності аграрної політики досліджуються Дем'яненком М.Я., Бородіною О.М., Пасхавером Б.Й. Методологічні та методичні засади оцінки ефективності державної підтримки розглядаються в працях Могильного О.М., Міщенка Д.А. Проте недостатня вивченість сучасних форм та методів державного регулювання розвитку аграрного сектору та потреба визначення пріоритетів і напрямів державної регуляторної політики в аграрній сфері в умовах євроінтеграції зумовлює необхідність поглиблення досліджень у цій сфері.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження сучасних форм та методів державного регулювання розвитку аграрного сектору, виявлення основних особливостей, проблем функціонування та необхідності в державному регулюванні розвитку аграрного сектору України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

За роки реформування технічна оснащеність сільського господарства різко знизилася. Зокрема за показниками забезпеченості тракторами і комбайнами більшість сільськогосподарських підприємств країни дійшло до катастрофічної межі. Кількість техніки, яка вибула, набагато перевищує придбану.

З огляду на спад виробництва, руйнування господарських зв'язків держава має взяти під особливий контроль сферу матеріально-технічного забезпечення сільського господарства, налагодження і регулювання системи оптової торгівлі засобами виробництва та тощо.

Вихід із ситуації бачиться в лізингу сільськогосподарської техніки.

Держава залучає кошти на придбання техніки для села і організацію роботи з її постачання в господарства на умовах лізингу.

Лізинг як економіко-правова категорія є особливим видом підприємницької діяльності, спрямований на інвестування тимчасово вільних або залучення фінансових коштів, коли за договором лізингу лізингодавець зобов'язується придбати у власність зумовлене договором майно у певного продавця і надати це майно лізингодержувачу за плату в тимчасове користування для підприємницьких цілей.

Як зазначає Міщенко Д.А., в поглядах на лізинг існує два методологічних підходи [5, с. 125]. В рамках першого лізинг аналізують за допомогою традиційних інститутів цивільного права: договорів оренди, продажу, позики, доручення та ін. Другий підхід акцентує увагу на тому, що складність і неоднозначність відносин лізингу дає підставу розглядати їх як особливі відносини. При цьому бажання визначити юридичну природу лізингу за допомогою вже відомих інститутів призводить до того, що якась частина відносин його учасників залишається за межами справи цієї фінансової інституції, будь то оренда, продаж в розстрочку, позику або дорученням.

У багатьох країнах поширений погляд на лізинг як на одну з форм фінансування, яка застосовується поряд з кредитом, позикою та ін. В цьому випадку особлива увага приділяється фінансовій стороні угоди. Дійсно, хоча лізинг фактично виник через оренди-продажу, він далеко не вичерпується відносинами по тимчасовому використанню обладнання. У лізингу поєднуються елементи купівлі-продажу, оренди, а в деяких випадках — це позики, гарантії та тощо.

У більш широкому сенсі під лізингом розуміється весь комплекс суспільних відносин, пов'язаних з передачею майна у тимчасове користування на основі його придбання.

Перевага лізингової системи полягає в тому, що багато сільськогосподарські товаровиробники зможуть самі вирішити проблему оснащення сучасною технікою, маючи в своєму розпорядженні на перших порах лише частину (при розмірно третю) коштів, необхідних для її придбання.

Лізинг — сучасна, широко використовувана в усьому світі система продажу техніки. По суті, це довгостроковий, виключно пільговий кредит. Але це елемент ринкових відносин, до колишньої системи розподілу він не має ніякого відношення.

У самостійну галузь лізинг виділився спочатку в США, а потім в короткі терміни поширився в країнах Західної Європи і Японії [1, с. 254]. Причини "лізингового буму" за кордоном укладені у високій ефективності та надзвичайної гнучкості лізингу як інвестиційного інструменту. Лізинг був затребуваний економікою через різко зрослих інвестиційних потреб господарства, в силу сформованих темпів технічного прогресу, які вже не могли задовольнятися за рахунок виключно традиційних каналів фінансування. В умовах конкуренції, що загострюється конкуренції лізинг став додатковим і досить ефективним каналом збуту виробленої продукції,

він дозволяв домагатися розширення кола споживачів і завойовувати нові ринки збуту.

Лідером по питомій вазі лізингу в загальнонаціональних інвестиціях є дві основні держави — Ірландія (46,0%) і Англія (35,8%) [3, с. 65]. До третьої групи можна віднести країни Східної Європи, де з очевидних причин лізингові операції тільки-тільки почали розвиватися. Їх абсолютні обсяги і питомі частки украй низькі, але в наявності очевидна тенденція зростання. Єдиним винятком є Чехія. За показниками питомої ваги лізингових операцій за останні роки Чехія вийшла на четверте місце серед всіх країн Leaseurope. Очевидно, настільки широке, у порівнянні з іншими колишніми соціалістичними країнами, поширення лізингу в Чехії пов'язано з тим, що в її економіці домінуюче положення займає приватний сектор [2, с. 135].

Таким чином, "генетичне" схожість найбільш важливого елемента лізингу з договором оренди дозволяє розглядати договір лізингу як договір оренди зі специфічними рисами. Цієї точки зору підтримують як вітчизняні, так і зарубіжні фахівці.

З огляду на, що на сільськогосподарське виробництво впливають природно-кліматичні умови і біологічні фактори, то для сільськогосподарських товаровиробників велике значення має страхування. Ринкова економіка пред'являє попит на різні види страхування. Страхування, по своїй суті, є створенням цільових фондів грошових коштів, призначених для захисту майнових інтересів у приватній і господарського життя від стихійних лих та інших непередбачених, випадкових за своєю природою надзвичайних подій, що супроводжуються збитком [4, с. 64]. Страхування відіграє провідну роль в компенсації збитків, і потреба в його розвитку зростає разом з розвитком ринкової економіки. Воно гарантує від випадкових ризиків майнові інтереси громадян і підприємств, забезпечує продовження господарської діяльності перед прийняття і безперервність суспільного виробництва. Держава повинна відшкодовувати сільськогосподарським товаровиробникам не менше половини страхових внесків, диференціюючи їх за відділовою регіонах і видам продукції.

Щорічно області України потрапляють під катаклізми природи (за суха, перезволоження). Тому виникає потреба у створення страхових фондів. Стратегічні запаси зерна в країні повинні бути на рівні не менше 20,0% річної потреби [6, с. 16].

Страхування виконує такі функції:

- забезпечення безперервності суспільного виробництва;
- звільнення держави від додаткових витрат;
- стимулювання науково-технічного прогресу;
- концентрації інвестиційних ресурсів та стимулювання економічного зростання;
- захисту інтересів потерпілих осіб.

Необхідність сільськогосподарського страхування викликана, в основному, високим ступенем ризиків агропромислового виробництва.

Особливо це стосується рослинницьких галузей, де результати виробництва безпосередньо залежать від впливу погодно-кліматичних умов. Крім того, періодично виникають надзвичайні ситуації посилюють і без того важке фінансово-економічне становище сільськогосподарських підприємств.

Збитки, заподіяні сільськогосподарському виробництву від стихійного лиха, значно знижують його стійкість, позбавляють резервів його фінансової стабілізації, а також негативно позначаються на розташуванні сільського господарства в цілому.

Сільськогосподарське страхування досить ємне поняття, однак на практиці воно представлено лише страхуванням сільськогосподарських культур.

Страхування врожаю сільськогосподарських культур може стати високо дохідним джерелом виробництва. Прибутковість зростає в міру рас ширення страхування врожаю і досягнення повного охоплення ним усіх товаро виробників. При страхуванні врожаю акумулюється великий обсяг грошової маси для інвестицій, необхідних товаровиробникам.

Незважаючи на ряд наведених фактів, досить переконливо свідчать про необхідність розвитку сільськогосподарського страхування, в реальній практиці його проведення існує чимало проблем, гальмують, а найчастіше просто спотворюють сенс цієї економічної категорії.

Державне регулювання розвитку аграрного сектору будується на поєднанні трьох форм:

- протекціоністської, яка передбачає захист вітчизняних товаровиробників;
- ринкової, яка гарантує збут всієї виробленої сільськогосподарської продукції;
- програмної, націленої на підтримку заходів, що сприяють технічному переозброєнню господарств, зміни їх спеціалізації в зі відповідності з вимогами ринку.

Форми державного регулювання розвитку аграрного сектору знаходять свій прояв у методах і інструментах досягнення поставлених цілей.

До методів регулювання відносяться непрямі (економічні) і прямі (адміністративно-розпорядчі).

В умовах ринку державне регулювання набуває принципово нових.

По-перше, мова йде, переважно, про економічних методах регулювання, а не адміністративних. При всьому різноманіттю як тих, так і інших методів, специфіка адміністративних методів полягає в тому, що вони являють собою комплекс обов'язкових для виконання вимог і розпоряджень держави по відношенню до суб'єктам підприємництва економічної діяльності. Економічні методи передбачають дію держави на економічні інтереси товаровиробників, створення таких рамок їх діяльності, в яких вона може бути вигідною чи не вигідною. З суті цих методів видно, що адміністративні методи значно обмежують свободу економічного вибору. У той же час економічні методи залишають повну свободу вибору для господарюючих суб'єктів, анітрохи її не обмежуючи. У цьому незаперечна перевага останніх перед першими.

Непрямі (економічні) методи ґрунтуються на нормативно-правовій базі і включають у себе такі регулюючі дії:

- вплив на динаміку цін і доходів;
- регулювання зайнятості та професійної підготовки;
- стимулювання інноваційної та інвестиційної діяльності;
- податкова політика;

— стимулювання раціонального використання природних ресурсів;

— стимулювання розвитку соціальної та ринкової інфраструктури та тощо.

Для їх реалізації необхідно формувати систему економічного стимулювання.

Господарський досвід розвинених країн, в яких панує ринкова економіка, свідчить, що держава здійснює економічні функції, головним чином, на основі економічних методів. У цьому вони принципово відрізняються від країн з централізовано керованою економікою, де панують адміністративні методи впливу. Тому перехід економіки цих країн на ринкові засади означає і переміщення акцентів у методах державного регулювання з адміністративних на економічні.

По-друге, мається на увазі перехід на індикативні методи регулювання, що дають право вибору пропонувананих умов і програм.

По-третє, потрібно перехід на демократичні принципи прийняття рішень щодо регулювання на основі згоди сторін.

ВИСНОВКИ

Існують, однак, і такі сфери діяльності, де адміністративні методи досить ефективні, а їх застосування не просто бажано, а необхідно. Це контроль над монополістичними ринками; забезпечення екологічної безпеки суспільства і збереження не відтворювальних природних ресурсів; визначення і підтримання мінімально необхідних параметрів життя людей (гарантований мінімум заробітної плати, соціальні виплати і допомоги); захист національних інтересів країни в системі світогосподарських зв'язків та тощо. Адміністративні методи погані не самі по собі, а тільки тоді, коли вони економічно не обгрунтовані та вторгаються в чужорідну для них галузь.

Методи державного регулювання розвитку аграрного сектору здійснюються за допомогою механізмів регулювання: планування, прогнозування, програмування та стимулювання, контролю.

При проведенні аграрної політики повинні враховуватися особливості, а також вітчизняний і зарубіжний досвід державного регулювання розвитку аграрного сектору.

Література:

1. Державна політика фінансової підтримки розвитку аграрного сектору АПК: монографія / М.Я. Дем'яненко, П.Т. Саблук В.М. Скупий та ін.; за ред. М.Я. Дем'яненка. — К.: ННЦ ІАЕ, 2011. — 372 с.

2. Державна підтримка агросфери: еволюція, проблеми: монографія / [О.М. Бородіна, М.Г. Бетлій, Н.М. Головченко та ін.]. — К., 2008. — 264 с.

3. Виклики і шляхи агропродовольчого розвитку: монографія / За ред. Б.Й. Пасхавера; НАН України; Інститут екон. та прогноз. — К., 2009. — С. 157.

4. Могильний О.М. Регулювання аграрної сфери: монографія / О.М. Могильний. — Ужгород: ІВА, 2005. — С. 62—70.

5. Міщенко Д.А. Механізми державного регулювання розвитку аграрного сектору економіки України: теорія та методологія: монографія / Д.А. Міщенко. —

Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. фін. акад., 2014. — 308 с.

6. Коденська М.Ю. Державна підтримка розвитку аграрного сектору економіки / А.В. Єремєєва, М.Ю. Коденська / Економіка АПК. — 2013. — № 6. — С. 14—21.

References:

1. Dem'ianenko, M. Ia. (2011), Derzhavna polityka finansovoi pidtrymky rozvytku ahrarnoho sektoru APK [State policy of financial support for the development of AIC agricultural sector], monograph, NSC IAE, Kyiv, Ukraine, 372 p.

2. Borodina, O.M. Betlii, M.H. Holovchenko, N.M. et al (2008), Derzhavna pidtrymka ahrasfery: evoliutsiia, problem [State support of agrosphere: evolution, problems], monograph, Kyiv, Ukraine, 264 p.

3. Paskhaver, B.I. (2009), Vyklyky i shliakhy ahrprodovalchoho rozvytku [Challenges and ways of agri-food development], monograph, National Academy of Sciences of Ukraine, Institute for Economics and Forecasting, Kyiv, Ukraine, p. 157.

4. Mohylnyi, O.M. (2005), Rehulivannia ahrarnoi sfery [Regulation of the agricultural sector], monograph, IVA, Uzhhorod, Ukraine, p. 62—70.

5. Mishchenko, D. A. (2014), Mekhanizmy derzhavnoho rehulivannia rozvytku ahrarnoho sektora ekonomiky Ukrainy: teoriia ta metodolohiia Mechanisms of state regulation of developing agricultural sector in Ukraine], monograph, Dnipropetrovsk State Academy of Finance, Dnipropetrovsk, Ukraine, 308 p.

6. Kodenska, M. lu. Yeremeieva, A.V. (2013), "Directions and effectiveness of governmental support for the agricultural sector", The economy of agro-industrial complex, no. 6, pp. 14—21.

Стаття надійшла до редакції 20.08.2017 р.

www.economy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

Видання включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з ЕКОНОМІКИ

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73